

ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNDE UYGULANAN TECAVÜZ VE CİNSEL TACİZİ ÖNLEME EĞİTİM PROGRAMLARININ ETKİLİLİĞİ

M. Alper SÖZER
Polis Akademisi

Shelly CLEVINGER
Indiana University of Pennsylvania

Özet

Üniversitelerde önemli bir problem olan cinsel taciz ve tecavüz olaylarını azaltmak için Amerika Birleşik Devletleri'nde önleme programları en az 10 yıla yakın bir zamandır uygulanmaktadır. Bu çalışma kampüslerdeki iki spesifik tecavüzü önleme programının etkililiğini incelemektedir. İlk tür önleme programları, katılımcıların tecavüze karşı olan tutumlarını eğitim yoluyla değiştirmeyi amaçlayan programlardır. İkinci tür programlar ise kız öğrencilere verilen yakın savunma eğitimlerini içermektedir. Bu programların etkililiği üzerine yapılan araştırmalar bilimsel metod açısından değerlendirilerek, etkili programların muhtemel uygulamaları sunulmuştur. Bulgular katılımcıların tecavüze ve saldırganlığa karşı olan tutumlarını eğitim yoluyla değiştirmeyi amaçlayan programların kısa dönemde etkili olduğunu göstermektedir. Yakın savunma eğitimlerinin etkililiği konusunda yapılan çalışmaların sonuçları kadınların kendilerine olan güvenlerinin arttığını fakat yakın savunma eğitimlerinin cinsel taciz ve tecavüzü önlemede etkililiğinin daha iyi anlaşılması için daha fazla bilimsel çalışma yapılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tecavüz, Cinsel Taciz, Önleme Programı, Suç Önleme, Üniversite Kampüsü

M. Alper SÖZER & Shelly CLEVINGER

THE EFFECTIVENESS OF COLLEGE BASED RAPE AND SEXUAL ASSAULT EDUCATION PROGRAMS

M. Alper SÖZER
Police Academy

Shelly CLEVINGER
Indiana University of Pennsylvania

Abstract

Rape and sexual assault in college campuses are quite serious problems. In order to reduce the victimization and the incident of sexual assault, rape prevention education programs have implemented for at least a decade in the United States. This study examines the effectiveness of two specific types of college rape education programs. The first types of programs are rape prevention programs that aim to change the attitudes that participants hold toward rape through education. The second type of programs include self-defense training for college women. The studies assessing the effectiveness of such programs are evaluated according to their scientific methods. Finally, the results of effective programs are presented. Results show that rape prevention education programs that aim to change a person's attitude toward rape and aggression have been found to be effective in the short-term. Studies do show that as a result of self-defense training, women feel more confident; however, more research is to be done to better understand the effect of self defense program to prevent sexual assault and rape.

Key Words: Rape, Sexual Assault, Prevention Programs, Crime Prevention, Campus.

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletlerindeki üniversitelerde, cinsel taciz ve tecavüzle ilgili eğitimler birçok kampüste uygulanmış ve ülke genelinde yaygın bir eğitim programı haline gelmiştir (Brecklin ve Forde, 2001). Bu eğitimlerin yaygınlaşmasında, Federal Hükümetten destek alan üniversitelere, cinsel taciz ve tecavüzü önlemeyle alakalı çalışmalar yapılmasına ilişkin getirilen zorunluluğun etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Heppner, Good, Hillenbrand-Gunn, Theresa, Hawkins, Nichols, DeBord ve Brock, 1995). Bu tür programların gelişip yaygınlaşması, bu programların ne kadar etkili olduğunun bilimsel olarak değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Son yıllarda cinsel taciz ve tecavüzü önleme programlarının etkisiyle ilgili birkaç meta analiz çalışması yapılmıştır (Bakınız: Lonsway & Fitzgerald, 1994; Anderson, Cooper & Okamura, 1997; Brecklin & Forde, 2001; Sochting, Fairbrother & Koch, 2004; Anderson & Whiston, 2005; Ullman, 2007). Bu çalışmalar, programların etkisiyle ilgili bilim adamları ve politika yapıcılara bir fikir verse de önceki çalışmalarda değerlendirmeye alınmamış olan araştırmaların incelenmesi ve daha sistematik bir gruplamayla sunulması ve bilimsel yöntem açısından değerlendirilmesi programların etkinliği ve etkililiği hakkında daha net bir fikir verecektir.

Bu araştırmanın amacı üniversitelerde cinsel taciz ve tecavüzün önlenmesi ile ilgili yapılan programların başarısını ölçen araştırmaları, bilimsel yöntem açısından incelemek, bilimsel güvenilirlik ve geçerlilik esasına göre kritik ederek, bu programların işe yarayıp yaramadığı konusunda politika yapıcılara ve üniversite yönetimlerine ışık tutmaktır. Ülkemizdeki üniversitelerde cinsel taciz ve tecavüzü önleme konusunda sistematik bir programın olmayışı ve bu konuda yapılan bilimsel çalışmaların son derece kısıtlı olması, çalışmayı kapsam olarak ABD’de yapılan araştırmaların değerlendirilmesinden ibaret bırakmıştır. Çalışma aşlında bu sayede Türkiye’de sistematik bir uygulaması bulunmayan ancak son derece önemli bir problem konusunda farkındalık artırma gibi bir işlev görmeyen yanı sıra, ileride ülkemiz kampüslerinde uygulanması düşünülebilecek önleme programlarının etkin ve etkili bir şekilde dizayn edilmesine yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada özellikle iki tür cinsel taciz ve tecavüzü önleme programının başarılı olup olmadığı incelenmiştir. Birinci tür programlar, eğitim yoluyla bireylerin tecavüze karşı olan tutumlarını değiştirmeyi hedefleyen programlardır. Bu tür programların başarı ya da etkililik ölçütü, eğitime katılan bireylerin cinsel taciz ve tecavüze karşı olan tutumlarının olumlu yönde değişip değişmediğidir (Fonow, Richardson

ve Wemmerus, 1992; Breitenbecher ve Gidycz, 1998). Bu birinci tür eğitim programlarının etkililiğinin değerlendirilmesinde kullanılan ikinci ölçüt ise cinsel taciz veya tecavüz mağduriyeti sayısıdır. Bu değerlendirme çalışmalarında araştırmacılar cinsel taciz olaylarının yaygınlığını ve sıklığını eğitim programlarının başarısının değerlendirme de bir ölçüt olarak kullanmışlardır. Eğitim öncesi ve eğitim sonrası olay sayılarındaki değişikliğin analiz edilerek, eğitim programlarının etkililiğinin ölçüldüğü bu araştırmalar, tutum değişikliği ile program etkililiğini ölçen araştırmalara nazaran daha az yapılmıştır (Hanson ve Gidycz, 1993; Breitenbecher ve Gidycz, 1998; Breitenbecher ve Scarce, 1999).

Tutularda değişiklik yapmayı öngören bu eğitim programlarının Sutherland'ın (1947) aykırılıkların birlikteliği ve Akers'in (1985) sosyal öğrenme teorilerinin temel hipotezleri üzerine oturtulduğunu söyleyebiliriz. Cinsel taciz ve tecavüzü çok kötü bir eylem olarak görmeyen bireyler, bu kavramsal ve düşünsel tutumlarını ebeveynlerinden veya yetiştikleri ortamdaki arkadaş, büyükler veya rol model aldıkları kişilerden öğrenmiş olabilirler. Tutumları değiştirmeyi hedefleyen bu eğitimler, bireyin öğrenilmiş tanımlamaları eyleme dönüştürmesini engellemeye yönelik olarak uygulanmaktadır.

İkinci tür programların hedef kitlesi kadınlardır. Bu programlar, bayanlara tecavüz ve cinsel saldırıdan kendini korumayı öğretmeye yönelik yakın savunma teknikleri kurslarını kapsamaktadır. Bu ikinci tür programlar, erkeklere uygulanan tutum ve tanımlama değiştirmeyi amaçlayan eğitim programları kadar test edilmemiştir. Literatürde bu ikinci tür programların etkililiğini değerlendiren sadece iki çalışma mevcuttur (Bkz: Hollander, 2004; Gidycz, Rich, Orchowski, King ve Miller, 2006). Bu programlar, kadınların çevresine karşı duyarlılıklarını arttırmayı, cinsel taciz ve tecavüz hakkında bilgilendirmeyi ve kendini fiziksel olarak korumayı öğretmek, cinsel taciz ve tecavüz kurbanı olmayı önlemeyi amaçlamaktadır. Bu eğitimlere teorik olarak Cohen ve Felson'un (1979) rutin aktiviteler teorisi uygulanabilir. Bilindiği gibi rutin aktiviteler teorisi, bir suçun oluşması için üç unsurun olması gerektiğini öne sürmektedir. Bunlar; suç işlemeye motive olmuş (niyet etmiş kişi) saldırgan, uygun hedef (kurban) ve suçun oluşmasını engelleyecek koruyucu ve engellerin bulunmasıdır. Bu eğitimlerle kadınların yakın savunma teknikleri ile fiziksel olarak kendilerini koruyarak uygun hedef (kurban) olma durumundan kaçınmayı başarmaları hedeflenmektedir.

Bu çalışmada amacımız, bu iki tür önleme eğitiminin başarısıyla ilgili yapılmış bilimsel çalışmaları kritik ederek incelemektir. Bu çalışmayı dört ana aşamaya ayırabiliriz. İlk önce üniversitelerdeki cinsel taciz ve tecavüz olaylarını irdeleyen literatür taranmış ve uygulanmış olan tecavüzü önleme programlarının hangileri olduğu anlatılmıştır. Yine bu bölümde, tecavüzün tarihi gelişimi, önleme programlarının hedefi, amaçları ve potansiyel kurban ve saldırgan hedef kitlesi tartışılmıştır.

İkinci olarak, tecavüze teorik yaklaşımlarla, önleme programlarına ışık tutan teoriler irdelenmiştir. Üçüncü bölümde, bu programların bilimsel değerlendirmesini yapan araştırmalar ampirik bir kritiğe tabi tutulmuştur. Bu kritik, programların stratejisini, metodunu ve bulgularının değerlendirilmesini içermektedir. Daha sonra araştırmaların genel bir incelemesi sunulmuş ve son olarak gelecekte yapılacak araştırma ve önleme programları için tavsiyelerde bulunulmuştur.

1.1.Üniversitelerde Cinsel Taciz ve Tecavüz Olaylarının Yaygınlığı

Yapılan araştırmalara göre üniversitelerde cinsel taciz ve tecavüz maalesef yaygın bir problemdir. Abbey, Ross, McDuffie ve McAuslan (1996) 1,160 kız öğrenci ile yapmış oldukları ankette, üniversiteli kızların %59'unun bir şekilde cinsel suça maruz kaldıklarını ve bu cinsel suç türünün %23'ünün tecavüz olduğunu tespit etmişlerdir. Fisher, Cullen Turner (2000) ise üniversitedeki kız öğrenciler üzerinde yapmış oldukları mağdur araştırmasında, örneklemelerinin %2.8'inin ya tecavüze teşebbüse ya da tecavüze maruz kaldığını bulmuşlardır. Abbey vd. (1996) ve Fischer vd. (2000) çalışmalarının arasındaki fark, araştırmanın birine katılanların diğerlerine katılanlara nazaran bu tür bir olayın mağduru olduklarını ifade etmedeki çekingenlikleri olabileceği gibi, çalışmaların yapıldığı üniversitelerde öğretim gören öğrenci evrenleri arasındaki bir farktan veya araştırmanın soru veya uygulanış seklinden de kaynaklanabilir. Aralarındaki mağduriyet oranları arasındaki farklılara rağmen, her iki çalışmada az veya çok üniversitelerde tecavüz olaylarının gerçekleştiğini göstermektedir.

Tecavüz kadınlar tarafından çoğu zaman polise bildirilmeyen bir suç olduğundan, ankete katılanlar içerisinde cinsel taciz ve tecavüze maruz kalıp da bunu bildirmeyenlerin de olabileceği düşünüldüğünde, cinsel taciz ve/veya tecavüzden mağdur olanların

ne kadar yüksek bir oranda olduğu daha net anlaşılacaktır. Amerikan toplumunda bu tür bir suça maruz kalmış olmanın rapor edilmesi veya bildirilmesi herhalde Türk toplumuna göre daha sık olduğu göz önüne alındığında, benzer çalışmaların Türkiye’de uygulanması halinde gizli kalacak cinsel taciz ve tecavüz vakalarının daha fazla olacağı göz ardı edilmemelidir. Gerçi, 2009 yılında Uludağ üniversitesinde yapılan bir araştırma tecavüz için olmasa da en azından cinsel taciz için kız öğrencilerin maruz kaldıkları olayları çok da gizlemediklerini ortaya koymaktadır. Serpil Aytaç, Uludağ üniversitesinde 591 kız öğrenci arasında yaptığı araştırmada, kız öğrencilerin %86,9’unun kampüs içinde cinsel tacize uğradığını tespit etmiştir (Kampüste Taciz Araştırması, 2009) . “Kampüs içinde kız öğrencilerin % 23,9’unun sözlü, % 7,3’ünün fiziksel, % 5,3’ünün psikolojik, % 12,6’sinin görsel, % 21,4’ünün hepsine birden ve % 29,5’inin ise en az 2 farklı şekilde tacize uğradıkları belirlenmiştir.” (Kampüste Taciz Araştırması, 2009).

Amerika’da yaygın olarak verilen tecavüz ve tecavüzü önleme eğitimlerine Türkiye’de rastlanmamaktadır. Bu, Türkiye’deki üniversite kampüslerinde cinsel taciz olaylarının önemsenmeyecek ölçüde olmasından kaynaklanmamaktadır. Aytaç’ın (2009) Uludağ üniversitesinde yaptığı çalışma bu konuda dikkatli konuşulmasını gerektirmektedir. Üniversite öğrencilerinin internetteki forumlarına bakıldığında da cinsel taciz olaylarının aslında ciddi bir problem olduğu ve kız öğrencilerin cinsel tacizden rahatsız oldukları kolayca görülebilmektedir. Ülkemizde bazı üniversiteler bu sorunla sistematik bir önleme programıyla olmasa da broşür ve el ilanları dağıtımıyla kız öğrencilerin farkındalığını arttırmaya çalışarak mücadele etmektedir. Ancak bu broşürlerin cinsel taciz ve tecavüz olaylarını önlemesini ve/veya azaltmasını beklemek aşırı iyimserlik olacaktır.

1.2. ABD’de Tecavüz ve Tecavüzü Önleme Programları

Tecavüz ve cinsel taciz daha önceleri, bugün olduğu gibi Amerikan toplumunu ve ceza adalet sistemini meşgul eden ve Amerikan halkını kaygılandıran bir sorun değildi. Geçmişte tecavüz, yabancı biri tarafından işlenen bir suç veya şekerle kandırılan bir kız çocuğunun başına gelen trajik bir olay olarak görülür, bireyin yakın çevresinden gelebilecek bir

tehdit olarak algılanmazdı. Daha da ilginç, genel olarak bu suçta mağdurun kendi davranış, hareket, tarz ve giyiminin neden olmuş olabileceği düşünülürdü (Russell, 1990). Hatta dişi ve kuyruk sallamakla ilgili bir deyim kullanılır, mağdurun da bu cinsel taciz ve tecavüz olayında sorumluluğu olduğu kabul edilirdi. Her ne kadar suç mağdurunun rutin aktiviteler teorisinde yer bulan, uygun hedef ve koruyucuların/engelleyicilerin bulunmayışı unsurları bir anlamda mağdura suçun oluşmasında sorumluluk yüklese de zihniyet olarak tecavüz mağdurlarına potansiyel olarak “*onun da suçu vardır, karşındakini tahrik etmiştir*” anlayışı ile bakmak doğru bir bakış açısı değildir. Bu tür bir yaklaşım olayı basite indirmek, çok değişkenli karmaşık bir fenomeni kolaylıkla ele almak olacaktır. Hâlbuki tecavüz ve cinsel taciz, üzerinde yoğunlaşarak çalışılması gereken önemli bir suç türüdür.

Bugün tecavüzün ciddi bir sorun olarak ele alınmasında ikinci kuşak feminist yazarların konu üzerinde hassasiyetle durmuş olmalarının katkısı yadsınamaz. Russell (1975) ve Brownmiller (1975) cinsel taciz ve tecavüz mağdurlarıyla ilgili yazıları ve farkındalık yaratma hareketleri ile dikkatleri çekmişlerdir. Ayrıca konu hakkında Amerika’da yapılan hukuki reformlarda toplumun konuya ayrı bir önem vermesine neden olmuştur (Russell, 1990). Dünya çapında disiplinler arası bilimsel araştırmalar yapan Dünya İzleme Enstitüsü’nün (The Worldwatch Institute) 1989’da yayınladığı raporda, dünyadaki en yaygın suç türünün kadına karşı uygulanan şiddet olduğunu açıklamaları ile dikkatler kadın ve kadına karşı işlenen suçlar üzerine çekilmiştir (Wolf, 1991). Aynı dönemde, cinsel taciz ve tecavüz üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, bu suçların bilinenin aksine çalılırların arkasında pusuya yatıp savunmasız gördükleri kadınlara saldıranlar tarafından değil de çoğunlukla mağdurun yakın çevresinden kişiler tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koyması, cinsel taciz ve tecavüz olaylarına bakışı ve algılayışı değiştirmiştir (Fisher, Cullen ve Turner, 2000).

Koss’un (1985) ABD’de ulusal çapta yapmış olduğu ses getiren çalışmasında; üniversitelerde flört ve tanıdık arkadaş çevresi içerisinde çok sayıda tecavüz olayının yaşandığını ileri sürmesi, tecavüz ve cinsel tacizin üniversite ölçeğinde çok büyük bir problem teşkil ettiğini göstermiştir.

Bu çalışmanın etkisi ve değişen zihniyet doğrultusunda 1990 yılında ABD’de Öğrencilerin Bilme Hakkı Kanunu [The Student Right-to-Know Act [U.S. C 1092(f)(1)] çıkarılmıştır. Bu kanuna göre, üniversite kampüslerinde işlenen suçların istatistikleri tutularak, her sene

öğrencilere bu istatistiklerin dağıtılması ve böylece kampüslerdeki suçlardan öğrencilerin haberdar olması amaçlanmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden hemen iki yıl sonra “Üniversitelerde Meydana Gelen Cinsel Taciz Mağdurlarının Hakları (Campus Sexual Assault Victims Bill of Rights)” başlığı altında eklemeler yapılmıştır. Bu ek maddeler üniversitelere, kampüslerde meydana gelen cinsel taciz olaylarının önlenmesi ve olay meydana geldikten sonra yapılması gerekenleri belirleyen talimat ve yönergelerin hazırlanmasını ve bu mevzuatın öğrencilere duyurulması ile cinsel taciz mağdurlarına yapılacak muamelelerle alakalı hususların düzenlemesini şart koşturmuştur.

Bu kanun 1998 yılına bir kez daha genişletilerek Jeanne Clery Kampüs Güvenlik Politikasının Kamuya Duyurulması (The Jeanne Clery Disclosure of Campus Security Policy) adını almıştır. Bu kanun, üniversite polisinin günlük suç bilgilerini tutmasını ve duyurmasını, ayrıca kapsamlı bir kampüs güvenliği mevzuatı hazırlayarak bunu hayata geçirmesini öngörmüştür

Tecavüz konusundaki algılayışın değişmesi önleme programlarının da aynı paralelde mantık değişimine gitmesine neden olmuştur.1980 öncesinde uygulanan cinsel taciz ve tecavüzü önleme programları bir yabancı saldırgan tarafından ifa edilen tecavüz veya cinsel tacize odaklanmıştır. Bu programlar bayanlara tecavüz ve cinsel tacize uğramamak için giyimlerinin nasıl olması gerektiği konusunda tavsiyeler içermekle beraber, geceleri yalnız ve تنها yerlerde dolaşmaması ve alkol alınmamasına yönelik uyarılardan ibaret olmuştur (Ullman, 2007). Zamanla tecavüzü basite indirgeyen bu tek yanlı kolaycı açıklayış, yeni araştırmaların ortaya çıkması ile yerini çok yönlü bir ele alışa bırakmıştır. Amir'in (1971) çalışmasında belirttiği “mağdurun hareket ve yaşam tarzının, tecavüz mağduru olmasında payı bulunması” önermesinin kısmi bir geçerliliği bulunmakla beraber, bu önerme cinsel taciz ve tecavüz gibi önemli bir sosyal fenomeni basite indirgemiş, saldırgan ve çevreye ait faktörleri göz önüne almamıştır.

1980'lere gelindiğinde cinsel taciz ve tecavüz olaylarına karşın artan hassasiyet ve farkındalık, yüksek oranda genç ve yalnız başına yaşayan bayan nüfusu barındırması sebebiyle üniversiteleri cinsel taciz ve tecavüz riskinin yüksek olduğu ortamlar listesinin ilk sıralarına yerleştirmiştir (Sochting, Fairbrother ve Kock, 2004). Bu nedenle, ilk kapsamlı cinsel taciz ve tecavüz önleme programları da üniversitelerde uygulanmıştır.

1.3. Fayda ve Maliyet

Önleme programları suç işlendikten sonra oluşacak maddi ve manevi birçok zararın karşılanmasına yönelik yapılacak çalışmalardan çok daha faydalı ve yararlıdır. Maliyeti suç sonrası adli prosedürler ve sağlık tedavilerinden çok daha fazla olsa bile, önleme programlarını uygulamak daha insani ve toplumsal sağlık açısından hayatidir. Gerçekte durum ise tam tersidir. Önleme programları, suç sonrası yapılan maddi harcamalardan çok daha az bir maliyet gerektirmekle beraber birçok fayda sağlamaktadır. İlk ve en önce önlenmiş bir cinsel taciz veya tecavüz daha az sayıda acı çeken kadın demektir. Tecavüze uğrayan bir kadın fiziksel travmanın yanında, depresyon, kaygı ve intihara meyil gibi akıl ve ruh sağlığını etkileyen tehditler altındadır (Ullman ve Brecklin, 2002). Tecavüze uğrayan kadın, saldırıdan dolayı ciddi yaralanmalarının kronik sağlık problemlerine dönüşme riski ile de karşı karşıyadır (Ullman ve Brecklin, 2003). Fiziki ve ruhi hastalıkların meydana gelmemesi demek, olaya materyalist açıdan bakıldığında, aynı zamanda herhangi bir sağlık giderinin de olmaması gibi bir kazanım anlamına da gelmektedir (Ullman, 2007).

Bir tecavüz teşebbüsünün kadın tarafından engellenmiş olması, kadının kendine olan güvenini arttıran ve kendini güçlü hissetmesini sağlayan bir durum olduğu da yapılan çalışmalar sonucunda elde edilmiş bulgulardandır (Bart ve O'Brian, 1985). Genelde bir suçun önlenmesi, özelde tecavüz veya cinsel tacizin önlenmesi, suçun oluşmasından daha az masraflı olacaktır çünkü bir zanlının yakalanması ve mahkemeye çıkarılması sürecinde polis ve adliye tarafından yapılacak masraflara gerek kalmayacaktır.

Bu ve benzeri avantajlar gözetilerek ABD'de Adalet Bakanlığı 1999 yılında 21 üniversiteye cinsel taciz, taciz ve aile içi şiddeti de kapsayan önleme programları için 8.1 milyon dolar fon aktarmıştır. 2000 yılında ise bu fona 20 üniversite daha dâhil edilerek ayrılan fon 14,9 milyon dolara çıkarılmıştır.

1.4. Programın Amaçları ve Hedef Kitle

Eğitim yoluyla yapılan tecavüzü önleme programları, bireye tecavüzün kötü bir davranış olduğu konusunda bilinç seviyesini arttırmaya veya tecavüze uğrayan kadınların mağduriyetlerinin vahametini anlamaya ve kabul etmeye yönelik tutum geliştirmeye çalışmaktadır (Ullman, 2007). Çünkü bir bireyin tecavüz hakkındaki düşünce ve tutumu, kadın ve şiddete karşı düşünce ve tutumu ile paralellik göstermektedir

(Brownmiller, 1975; Burt, 1980). Eğer eğitimle bireyin düşünce sistemi değiştirilebilirse, aynı düşünce sisteminden doğan düşünce, tutum ve davranışları da değiştirilebilir. Yani, bireyin tecavüze karşı olan düşünce ve tutumları değiştirilebilirse, kadın ve şiddete karşı olan düşünce ve tutumları da değiştirilebilir. Bu durum aksi istikamette de cereyan edebilir (Anderson, Cooper ve Okamura, 1997).

Çoğu önleme programı ya bir defaya mahsus tecavüz önleme çalışmayı, ya görüntülü eğitim materyalleri yoluyla eğitim (Bkz: Fonow, Richardson ve Wemmerus, 1992; Hanson ve Gidycz, 1993; Rosenthal, Heesacker ve Neimeyer, 1995; Breitenbecher ve Gidycz, 1998; Breitenbecher ve Scarce, 1999), veya devam eden bir ders şeklindedir (Bkz: Heppner, Good, Hillenbrand-Gunn, & Hawkins, 1995). Geri kalan programlar ise daha çok yakın savunma eğitimleriyle üniversitedeki kız öğrencilerin kendini güçlü hissetmelerini sağlama, çevresini kontrol edebilme ve kendini koruyabilme yetisini kazandırma, gerçekleştirilecek herhangi bir fiili tecavüzü bertaraf ederek kendini savunabilmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır (Hollander, 2004).

Üniversitelerde uygulanan her iki tür programın hedef kitlesi hem erkekler hem kızlar olabilmektedir. Ancak, cinsiyetlerin ihtiyaç ve olaydaki taraf ve rolleri farklı olduğundan, cinsiyete özel yani sadece kızlara veya sadece erkeklere uygulanması daha verimli olmaktadır (Schewe ve O'Donohue, 1993; Lonsway, 1996). Örneğin, erkeklere verilen eğitimde eğitimin amacı; erkeklerin saldırganlıklarını önlemek iken, kızlara verilen eğitimlerde hedef; risk azaltmaktır.

1.5. Cinsel Taciz ve Tecavüze Teorik Yaklaşımlar

Tecavüz olayının neden gerçekleştiği ile ilgili açıklamalar yapan dört ana teori bulunmaktadır. Bunlar; a) feminist b) sosyal öğrenme c) evrimci yaklaşım ve d) biyososyal teorilerdir.

Feminist yaklaşıma göre tecavüz erkek egemenliğinin ve erkek gücünün gösterildiği, toplumda bastırılmış olan kadının bu konumunda kalması amacıyla gerçekleştirilmekte olan bir faaliyettir ve bu faaliyetin amacı cinsel haz almak değil, erkeğin toplum içerisindeki hakim yerini sağlamlaştırmaktır (Gilmartin, 1994). Tecavüz veya tecavüz tehdidi, kadınları bir koruyucu arayışına sokmakta ve bu yüzden kadınlar erkeklere sürekli boyun eğme durumunda kalmaktadırlar (Brownmiller, 1975).

Sosyal öğrenme teorisine göre ise erkek ve kadınların yetiştirilme tarzı ve sosyalleşmelerinin farklılığı, erkeklerin tecavüzü normal bir davranış olarak görmelerine sebep olmaktadır (Groth, 1979). Erkekler yetiştirilirken daha serbest ve risk alabilecekleri davranışlara toleranslı davranılırken, kadınların yetiştirilmesinde bir koruyuculuk ve riskli ortam ve davranışlardan uzak tutulma hali vardır. Bu da kadınların kendi özgüvenlerinin gelişmesinin önündeki en büyük engeldir ki kendine özgüveni olmayan kadınlar, bir ekeğin koruyuculuğu altına girmeye gönüllü olarak razı olurlar. Sosyal öğrenmeciler kadının seks oynacağı görülmesi şeklindeki negatif imajın ve reklam ve pornografi malzemesi olarak kullanımının, tecavüze neden olan önemli faktörlerden olduğu konusunda feministlerle aynı noktada buluşmaktadırlar. Bu görüşü destekleyen bir araştırmaya göre, tecavüz sanıkları normal erkeklere göre üç kat daha fazla pornografik materyale sahip oldukları görülmüştür (Walsh & Walsh, 1993). Erkekler pornografide kişiliksiz cinsel ilişki ve erotik şiddet fantezisi yaşadıklarından, kadınların çekecekleri acı ve tahribata karşı bağışıklık kazanırlar, bu nedenle erkeler kadınları bir insandan çok cinsel tatmin aracı bir nesne olarak görürler ki bu da cinsel taciz ve tecavüzü normal bir davranış olarak görmelerine neden olur.

Evrimci teorisyenlere göre cinsel ilişki naturel seleksyon tarafından dizayn edilmiş normal bir erkek davranışdır ve bu yüzden tüm erkekler doğal olarak potansiyel tecavüz failidir. Erkek, neslin devamı için gelişmiş güzel herhangi bir eşle çiftleşmeye çalışırken, dişi genelde seçici davranmaktadır (Smuts, 1992). Dişiler genellikle güçlü ve fiziksel görünümü iyi olan erkekle çiftleşmek istemektedir. Hayvanlar âlemindeki bu durum insanlar âlemine yansıtıldığında, bayanların genelde statü sahibi, güçlü ve zengin erkeklerle beraber olmak istedikleri görülmektedir (Buss, 1995). Buna karşın güzel bir bayanı elde edebilecek statü, zenginlik ve fiziksel artısı olmayan erkekler, elde edemedikleri bayanlara zorla sahip olmaya çalışmaktadırlar. Bu önermeyi değişik ülkelerde yapılan çalışmalar desteklemektedir. Bu çalışmalara göre tecavüz failleri genelde düşük sosyoekonomik kesimden gelen genç erkeklerden oluşmaktadır (Ellis & Walsh, 1997).

Biyososyal teoriler ise bu konuda ortaya atılan diğer üç teoriye göre mantık ve ampirik olarak daha desteklenebilir önermeler sunmaktadır. Bu yaklaşımın dört ana hipotezi bulunmaktadır: a) kontrol etme, sahip olma ve cinsel haz alma bireyi tecavüz işlemeye motive etmektedir b) erkekler biyolojik olarak kadınlara göre cinsellik konusunda daha istekli ve kuvvetlidirler c) tecavüz öğrenilen bir davranış değildir ancak tecavüze yol açan veya cinsel ilişkiye ulaşabilmeyi kolaylaştıran spesifik davranışlar öğrenilmektedir d) testosteron hormonunun seviyesi erkeğin

cinsel istek şiddetiyle doğru orantılıdır (Lepowsky, 1994). Bu dört önerme toplu olarak ele alındığında aslında diğer üç yaklaşımın her birinden birer unsuru içinde barındırdığı ve özetleyerek hepsinden faydalandığı söylenebilir. Biyososyal yaklaşıma göre tecavüze neden olan psikolojik, sosyolojik ve biyolojik etmenler birbirlerini tamamlamaktadırlar. Örneğin, testesteron hormonları yüksek bir erkek, ısrarcı olduğunda bayanlardan her defasında daha fazlasını alabildiğini öğrenmişse, cinsel haz alma ve/veya kadın üzerinde güç ve hâkimiyetini kanıtlama amacıyla tecavüz suçunu işleyebilir.

Tecavüz suçuna birçok faktör neden olmaktadır. Teoriler ve teorik yaklaşımlar da bu faktörlerin neler olduğu konusunda literatüre katkı yapmaktadırlar. Teoriler bu haliyle tecavüzü ve bireylerin neden tecavüze yöneldiğini anlamamızı ve buna karşın önlemler alabilmemizi sağlamaktadırlar.

1.6. Programların Teorik Altyapısı

Eğitim ile düşünce, tutum ve davranışların değiştirilmeye çalışılması birçok kurum ve sektörde kullanılmaktadır. Kriminolojik teorilerle bu eğitimlerin teorik altyapısını oluşturmaya çalıştığımızda veya bu eğitimler düzenlenirken hangi teori düşünsel zemin sağlamıştır diye baktığımızda, Sutherland'ın (1947) aykırılıkların birlikteliği veya bu teoriden esinlenerek ve biraz daha yoğun bir şekilde psikoloji disiplininin teorilerinden yararlanan, Akers'in (1985) sosyal öğrenme teorisi aklımıza gelmektedir. Her iki teori için de bir sosyal fenomenin birey tarafından nasıl tanımlandığı o kişinin yakın çevresi ile ilişkilendirilmektedir. Cinsel taciz veya tecavüzün kötü olup olmadığı, suç olup olmadığı, kabullenilecek bir davranış olup olmadığı bireyin yakın çevresinde (aile ve arkadaş) bu davranışların nasıl tanımlandığı ile ilişkilidir. Eğitimler ise cinsel taciz ve tecavüzün çok kötü bir davranış, suç ve mağdur için trajik bir hayat tecrübesi olduğunu katılımcılara anlatarak, bireyin kavramsal dünyasında değişiklik yapmayı amaçlamaktadır. Sutherland ve Akers'in önermelerine göre ise kavramların veya tanımların değişebilmesi, bireyin yakın çevresinin de tanım ve kavramlarında değişiklik olması veya bireyin çevresinin (yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler) değişmesine bağlıdır.

Diğer taraftan Cohen ve Felson'un (1979) Rutin Aktiviteler teorisinin gerek düşünce ve tutum değiştirme eğitimlerine ve gerekse kız öğrencilere yönelik yakın savunma ve farkındalık arttırma eğitimlerine teorik altyapı sağladığını söyleyebiliriz. Rutin Aktiviteler teorisine göre bir suçun oluşması için motive olmuş (suç işlemeye azmetmiş) bir suçlu,

uygun bir hedef (işlenilecek suç için risklerden uzak bir hedef) ve suçun işlenmesine mani olabilecek herhangi bir engel veya koruyucunun bulunmaması gerekmektedir. Cinsel taciz ve tecavüz konusunda düşünce, tutum ve davranışları değiştirmeye yönelik kurslar, teorinin suç oluşumu hakkındaki üç unsurun birincisi olan motive olmuş bir saldırganın motivasyonunu kırmaya yönelik olduğu düşünülebilir.

Gerçekte Rutin Aktiviteler teorisinin önermesi olan üç halkadan birincisi (motive olmuş saldırgan) kırıldığında, diğer iki halka suçun oluşması için hiçbir şey ifade etmeyecektir. Ancak, eğitime katılanlar arasında cinsel tacizi suç olarak görmeyen, karşı cinsin (hemicinsinde olabilir) cinsellikle alakalı herhangi bir davranışını sinyal olarak algılayan potansiyel saldırganlar varsa, “*bu potansiyel saldırganların motivasyonu eğitimle ne kadar kırılabilir*” cevaplanması gereken ciddi bir sorudur.

Bir sonraki bölümde incelenecek olan önleme programlarının başarısı, teori testi olmadığı için cinsel taciz ve tecavüzü önleme programlarının işe yarayıp yaramadığı, Rutin Aktiviteler veya Sosyal Öğrenme teorisi bağlamında değerlendirilmemiştir. Zaten böyle bir değerlendirmenin yapılabilmesi için katılımcılardan motive olmuş saldırgan olup olmadığının bilinmesi gerekmektedir ki üniversite ortamında verilen bir eğitimde bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Motive olmuş saldırganın motivasyonunun azaltılması yönünde yapılacak önleme programlarının başarılarının ölçülmesine dair araştırmalar yapabilmek için herhalde bu programların üçüncül (tertiary) önleme programı olarak daha önce bu suçu işlemiş mahkûmlar üzerinde yapılmış olması gerekmektedir.

Cohen ve Felson’un (1979) suç oluşma halkasındaki ikinci zincir olan “uygun bir hedef” kız öğrencilere verilen, yakın savunma ve cinsel taciz ve tecavüz konusunda farkındalık eğitimleri ile kırılmaya çalışılmaktadır. Cinsel taciz ve tecavüz önleme programlarının teorik altyapısı olduğunu iddia edebileceğimiz en uygun önerme de potansiyel kurban veya suç mağdurlarının, saldırgan için potansiyel ve uygun hedef algılamasından kurtarılmasıdır. Kız öğrencilere verilen farkındalık eğitimleri, kız öğrencilerin kendilerini korumaları, bu suçların mağduru olmamak için almaları gereken önlemleri, karşı cinsten gelebilecek tehlike sinyallerini önceden algılayabilmeyi öğretmeyi amaçlamaktadır. Teorik olarak bu eğitimler sayesinde kız öğrenciler motive olmuş saldırganlar tarafından uygun olmayan hedef oldukları gerekçesiyle suç mağduru olmaktan kurtulmuş olacaklardır.

Yakın savunma eğitimleri de motive olmuş saldırganın engelleyici ve koruyucuların yokluğunda, uygun algıladıkları hedefe saldırdıklarında, bekelemedikleri bir dirençle karşılaşarak suçu tamamlayamamalarını öngörmektedir. Yakın savunma eğitimlerinin Rutin Aktiviteler teorisi açısından saldırganı bakan yönüyle, suçun oluşumundaki üç halkadan hiçbirisini kırdığını söyleyemeyiz. Çünkü motive olmuş saldırgan, suçu işlemek için uygun hedefi bulmuş ve herhangi bir engelleyici ve koruyucu olmadığını düşünerek suça teşebbüs etmiştir. Ancak, potansiyel mağdur veya kurban açısından rutin aktiviteler teorisiyle yakın savunma eğitimlerini bağdaştırmak mümkündür. Yakın savunma eğitimleri ile a) potansiyel mağdur gerçekte uygun hedef değildir b) suç niyetini veya teşebbüsünü değil ama suçun oluşmasını engelleyici veya koruyucu bir araca sahiptir.

Yakın savunma eğitimi gibi güven artırıcı ve güçlendirici eğitimler, kız öğrencileri uygun hedef olmadan kurtardığı gibi kendilerini cinsel taciz ve tecavüzdten koruyabilme yetisini kazandırmaktadır. Hollander (2004) önleme amaçlı eğitim programlarına katılan kız öğrencilerin kendine güvenlerini arttırdıkları ve böylece suç korkusunun da azaldığını ileri sürmektedir. Ancak kendine aşırı güven ve alınan yakın savunma eğitimi ile erkekleri fiziksel olarak alt edebileceğini düşünen bir kız öğrenci, aynı zamanda mağduriyet riskini bu aşırı güveni sebebiyle arttırabileceği de göz ardı edilmemelidir.

2. YÖNTEM

Tecavüz veya cinsel tacizi önlemeye yönelik programların etkisini ölçen bilimsel araştırmalar taranmış, bulunan bilimsel araştırmalar bilimsel yöntem ve sonuçları açısından değerlendirilmiştir. Araştırmalar istatistikî açıdan meta analize tabi tutulmamıştır. Ancak bilimsel yöntem değerlendirmeleri, Maryland Bilimsel Skorun'dan (Sherman, Farrington, Welsh ve MacKenzie, 2002, ss.16-17) esinlenerek, fakat tamamen farklı bir formatta hazırlanan ve ekteki tabloda gösterilen "Deneysel Araştırmalarda Yöntem Skoru Hesaplama Tablosu"na göre yapılmıştır. Mutlak anlamda objektifliği tartışılabilir olan bu yöntem skorunun esinlendiği Maryland Bilimsel Metod Skoru, 1996 yılında 10 farklı başlık altındaki suç önleme programlarının değerlendirilmesinde kullanılmış ve ABD'de yaygın olarak kabul görmüştür. Bu skorda en düşük bilimsel yöntem skoru 2'dir. En yüksek bilimsel skor alan araştırmaların sonuçları geçerlilik ve güvenilirlik bakımından en kaliteli çalışmayı temsil etmektedir.

3. BULGULAR

İlk olarak düşünce ve tutumları değiştirmeyi amaçlayan programların başarısını ölçen araştırmalar ve sonuçları değerlendirilmiştir. Bu tür programlar sonuç değerlendirme ölçütü (outcome measure) olarak tutumlardaki değişiklik ve meydana gelen cinsel taciz olaylarını kullanmışlardır. İkinci olarak, yakın-savunma ve kız öğrencilerin kendine olan güvenlerini arttırmayı hedefleyen programların başarısını ölçen araştırmalar ve sonuçları ampirik olarak değerlendirilmiştir. Ampirik değerlendirmede her iki program türü için ilk önce yapılan çalışmanın bilimsel metodu ve sonuçları anlatılmış daha sonra metod ve sonuçlar ampirik olarak değerlendirilmiştir. Son olarak incelenen araştırma türü ile alakalı yapılan meta analiz araştırmaların sonuçları sunulmuş ve tartışılmıştır.

3.1. Düşünce ve Tutum Değiştirmeyi Değerlendirme Ölçütü Olarak Kullanan Çalışmalar

Lee (1987) psikoloji bölümünde öğrenim gören 24 erkek öğrencinin cinsel agresifliğini destekleyen düşünce ve tutumlarını değiştirmeyi amaçlayan bir program uygulamış ve sonrasında bu programın başarısını bilimsel olarak değerlendirmiştir. Program tecavüz hakkındaki genel kabullenimler (rape myths), tecavüzle ilgili gerçekler (facts about rape), mağdur empatisi alıştırmaları ve tartışma bölümlerinden oluşmaktadır. Uyguladığı program öncesi ve programın hemen sonrasında, erkek öğrencilerin cinsel agresifliği destekleyen tutumlarına ilişkin yaptığı anketlerin sonunda, katılımcıların tutumlarında istatistikî olarak anlamlı değişikliklerin olduğunu tespit eden Lee, bu programın başarılı olduğunu ileri sürmüştür. Ancak Lee'nin araştırması metod açısından son derece zayıftır ve bu yüzden programı tecavüz önlemede etkili bir araç olarak görmek son derece yanıltıcıdır.

Lee (1987) araştırmasında bir kontrol grubu (yani bu programa katılmayan erkek öğrenciler) kullanmamıştır. Program katılımcıları rastgele metodla seçilmemiştir. Bu da programa katılanların sadece istekli öğrenciler veya sadece cinsel taciz ve tecavüz olaylarına karşı hassas olan öğrencilerden müteşekkil olması gibi bir durum nedeniyle programın aslında başarılı olmamasına rağmen başarılı gözükmüş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenlerle Lee'nin (1987) çalışmasını bilimsel olarak güvenilir kabul etmek mümkün değildir.

Gilbert, Heesacker ve Gannon (1991) cinsel taciz olaylarını engellemek için üniversitedeki erkek öğrencilerin tutumlarını değiştirmeyi amaçlayan

bir program uygulamışlardır. Gilbert vd. (1991), 75 erkek öğrenci üzerinde uyguladıkları eğitim programının değerlendirmesinde; tutum değişikliğini, Petty ve Cacioppo'nun (1986) Ayrıntılı Olasılık Modeli'ni (Elaboration Likelihood Model) kullanarak ölçmüşlerdir. Bu program, cinsel tacizle alakalı bir saatlik sunumu içermektedir. Programın değerlendirilmesinde, rastgele atama metoduyla belirlenmiş uygulama (treatment) ve kontrol grupları kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, program öncesi her iki gruba öntest, son test ve bir ay sonrası takip testi uygulanmıştır. Çalışmanın dışsal geçerliliğini arttırmak için uygulama grubu ikiye bölünmüştür. Birinci grup Batı Amerika'da bir üniversiteden, ikinci uygulama grubu Orta Batı Amerika'daki başka bir üniversiteden seçilen erkek öğrencilerden oluşturulmuştur.

Program uygulandıktan hemen sonra son test, bir ay sonra takip testi yapılmıştır. Bu testlerde programa katılan öğrenciler, bir başka öğrenci tarafından aranmış "kadınların güvenliği" konulu bir çalışmaya ilişkin proje özeti okunmuş ve bu projeye katkıları istenmiştir. Araştırmacılar, deneklerin cinsel agresifliğe yönelik tutumlarında değişiklik olup olmadığını, deneklerin projeye katılma isteği, proje hakkında olumlu veya olumsuz yorumları ve telefonu kapatmadan önce proje özetini ne kadar süre dinleyebildiklerine göre ölçmüşlerdir.

Sonteste göre programa katılan deneklerin tutumlarında programa katılmayan deneklerin tutumuna göre istenilen yönde (olumlu) ve istatistikî olarak anlamlı değişiklikler tespit edilmiştir. Bir ay sonra yapılan takip testinde, programa katılan deneklerin programa katılmayanlara göre proje özetini daha uzun süre dinledikleri, projeyi sözle destekledikleri hatta projede yer alabileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Programı takip eden bir ay içerisinde katılımcıların olumlu yönde değiştirdikleri tutumlarını devam ettirdikleri görülmüş ve sonuç olarak bu psiko-eğitimsel programın cinsel tacizi önleme konusunda başarılı olduğu ortaya konmuştur.

Gilbert, Heesacker ve Gannon'un (1991) yaptığı çalışmanın bir benzerini, kız öğrencileri de programa dahil ederek Heppner vd., (1995) yapmıştır. Orta Batı Amerika'da bir üniversitede 305 öğrenci üzerinde uygulanan bu programda, kontrol grubu kullanılmamıştır. Bir önceki çalışmadaki gibi Petty ve Cacioppo'nun (1986) Ayrıntılı Olasılık Modeli kullanılarak öntest, sontest ve iki ay sonra takip testi yapılmıştır. Bu çalışmada cinsel tacizle alakalı bir sunum yerine tecavüz mağdurlarının tecrübelerini anlatan bir saatlik bir video gösterilmiş ve sonrasında cinsel taciz ve tecavüz hakkında tartışma yapılmıştır. Araştırmanın hemen sonunda yapılan sontestlerde erkek ve kız öğrencilerin tecavüz hakkındaki genel

kabullenimlere olan desteklerinin (rape myths) düştüğü görülmüştür. İki ay sonra yapılan takip testinde ise cinsiyetler arası fark olduğu görülmüştür. İki ay sonunda erkelerin tutumları öntest seviyesine gerilemişken, kızların tutumları program sonrasında yapılan sontest seviyelerinde kaldığı görülmüştür. Program sonrasında anketlerin dışında yapılan mülakat sonuçlarına göre; kız öğrencilerin tecavüzün önlenmesine yönelik mesajlara erkeklere göre daha çok destek verdikleri ve program sonrasında erkeklere göre daha fazla motive oldukları gözlenmiştir. Özetle, program kız erkek ayrımı olmaksızın tecavüzle ilgili tutumları değiştirme konusunda başarılı gibi gözükmemektedir ancak erkekler zamanla program öncesindeki tutumları neyse yine ona döndükleri, yani programın erkekler üzerinde uzun süre etkili olmadığı görülmektedir.

Araştırmada dışsal geçerliliği sağlayacak herhangi bir durum söz konusu değildir. İçsel geçerlilik açısından ise kontrol grubunun bulunmaması, tutumların programdan dolayı değişip değişmediği konusunda nedensel bir ilişki kurmamızı imkânsız hale getirmektedir. Bu araştırmanın diğer iki araştırmadan metod olarak üstün yanı ise takip testinin program bitiminden diğer çalışmaya göre daha geç yapılmış olmasıdır. Böylece programın gerçekten uzun süreli bir etkisinin olup olmadığı daha net bir şekilde görülmüştür.

Tablo 1: Çalışmaların Bilimsel Yöntem Skorları

Araştırmacı ve Araştırma Yılı	YS	Yöntem	Örnek (n)	Başarı Ölçütü	Bulgular
Lee,1987	4	Öntest - sontest Sadece Uygulama grubu	24	Cinsel Agresifliği Destekleyen Tutumlar	Tutumlarda hedeflenen değişiklik Gerçekleşti Başarılı
Gilbert vd., 1991	11	Öntest-sontest-1ay sonra takip testi Uygulama ve Kontrol grubu Rastgele Atama	75	Tecavüz ve Cinsel Tacize Karşı Tutumlarda Değişiklik	Tutumlarda hedeflenen değişiklik Başarılı

Heppner vd., 1995	7	Öntest- sontest- 2 ay sonra takip testi Sadece Uygulama Grubu	305	Tecavüz ve Cinsel Tacize Karşı Genel Kabullenimlerde (Mitlerde) Değişiklik	Sonteste Olumlu değişiklik Takip Testinde Progra Öncesi seviyeye dönüş Kısmen Başarılı
Fonow vd., 1992	12	Öntest- sontest 2 Uygulama ve 1 kontrol grubu Rastgele Atama	582	Tecavüz ve Cinsel Tacize Karşı Genel Kabullenimlerde (Mitlerde) ve Tutularda Değişiklik	Genel Kabullenim ve Tutularda Beklenen değişiklik Kısmen Başarılı
Rosenthal vd., 1995	11	Öntest- sontest- 1 ay sonrasında takip testi Uygulama ve kontrol grupları Amaçlı Atama	258	Tecavüz ve Cinsel Tacizle İlgili Basmakalıp Düşünceler	Düşüncelerde değişiklik Başarılı
Hanson ve Gidycz, 1993	12	Öntest- sontest- 9 hafta sonrasında takip testi Uygulama ve kontrol grupları Rastgele Atama	360	Cinsel Taciz mağduriyeti Cinsel Taciz farkındalığı	Mağduriyet Azalmasında kısmen etkili Farkındalık arttırmada Etkili Kısmen Başarılı
Breitenbecher ve Gidycz, 1998	11	Öntest ve 2 ay sonra sontest Uygulama ve kontrol grubu Rastgele	406	Cinsel Taciz mağduriyeti Cinsel Taciz farkındalığı	Mağduriyette Azalma Görülmemiş Farkındalıkta da artış görülmemiştir Başarısız

		Atama			
Breitenbecher ve Scarce, 1999	12	Öntest Sontest 4 ay sonra takip testi Uygulama ve kontrol grubu Rastgele Atama	224	Cinsel Taciz mağduriyeti Cinsel Taciz farkındalığı	Mağduriyette Azalma Görülmemiş Ancak Farkındalıkta da artış görülmüştür Başarısız
Hollander, 2004	11	Öntest Sontest 4 ay sonra takip testi Uygulama ve kontrol grubu Rastgele Atama	60	Suç Korkusu Cinsel Taciz farkındalığı Kendine Güven	Farkındalık ve Kendine Güvende Artış Suç Korkusunda Azalma Başarılı
Gidycz vd., 2006	13	Öntest Sontest 3 ay sonra 1. takip testi 6 ay sonra 2. Takip testi Uygulama ve kontrol grubu Rastgele Atama	500	Mağduriyet Kendini Koruyabilme Kendi kendine iş yapabilme	Mağduriyette Azalma Kendini Koruyabilmede artış Kendi başına iş yapabilmede artış Başarısız

M. Alper SÖZER & Shelly CLEVENGER

Fonow, Richardson ve Wemmerus (1992) tecavüz önleme ile ilgili eğitim programının erkek ve kız üniversite öğrencileri üzerinde genel kabullenimler, erkek ve kızların karşı cinse dair cinsel inançları ve cinsiyet rolleriyle alakalı muhafazakâr düşünceleri üzerinde etkisi olup olmadığını, 582 öğrenciden oluşan örneklem üzerinde incelemişlerdir. Sosyoloji birinci sınıfta okuyan öğrenciler, rasgele atama metodu ile üç ayrı gruba ayrılmışlardır. Birinci grup tecavüzle ilgili 25 dakikalık bir

çalışmaya katılmış, ikinci grup tecavüzle ilgili 25 dakikalık bir çalışmaya ait video kaydını izlemiş, üçüncü grup ise kontrol grubu olarak ayrılarak herhangi bir müdahaleye maruz bırakılmamıştır.

Araştırmacılar, eğitim programına katılanların katılmayanlara göre tecavüzle alakalı genel kabullenimlere daha az itibar ettiklerini tespit etmişlerdir. Eğitime (çalışmaya) bizzat katılanlarla, eğitimin (çalıştay) video kaydını izleyenler arasında programın etkisi açısından herhangi anlamlı bir fark bulunamamıştır. Eğitime bizzat veya video kaydını izlemek suretiyle katılanların; a) tecavüzünün genelde mağduru tanıyan biri olduğu b) tecavüzün daha çok bireyin ev ortamında gerçekleştiği ve kadın üzerinde sosyal kontrolü sağlamanın bir aracı olarak kullanıldığına dair kanaatlerinin yükseldiği tespit edilmiştir. Ancak programda genel kabullenimlerden biri olan genelde siyah erkeklerin beyaz kadınlara tecavüz etmesi kabulleniminin yanlış olduğuna dair verilen bilgiler, öğrencilerin bu kabullenimlerini değiştiremediği gözlenmiştir.

Bu çalışma, eğitim programının erkek ve kız öğrencilerin tecavüzle alakalı düşüncelerini değiştirme yönünde bir etki yaptığını gösterse de programın sadece bir soneyle değerlendirilmiş olması, bu değişikliğin program sonrası geçici mi yoksa gerçekten öğrencilerin düşünce dünyalarında uzun süreli kalıcı bir etkiye mi sebep olmuş, anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Örneklem grubunun küçüklüğü ve nispeten homojen oluşu (üniversitedeki sadece sosyoloji bölümü birinci sınıf öğrencilerinin örneklem çerçevesi olarak alınması) dışsal geçerliliğin sağlanmasını kısıtlamıştır. Diğer araştırmalara göre bu çalışmanın artışı, öğrencilerin bir programa bizzat katılımlarıyla, uzaktan eğitim yöntemiyle katılmaları arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermiş olmasıdır.

Rosenthal, Heesacker ve Neimeyer 'da (1995) cinsel taciz ve tecavüzle ilgili eğitim programının erkek ve kız öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde değiştirip değiştirmediğine bakmışlardır. 258 kişiden oluşan örneklem grubu üzerinde öntest, soneyle ve takip testi ile birlikte kontrol grubu kullanan araştırmacılar, diğer araştırmalara göre öğrencileri kontrol ve uygulama gruplarına rasgele atama metodu yerine amaçlı atama yöntemiyle atayarak, programın tutumları değiştirilmesi en zor grup üzerinde bile etkili olup olmayacağını değerlendirmişlerdir. Katılımcılar Cinsiyet Rollerini Basmakalıp Sınıflandırma Ölçeği'nde (Sex Role Stereotyping Scale) aldıkları skorlara göre uygulama veya kontrol gruplarına ayrılmıştır. Uygulama grubuna alınan öğrenciler, cinsel taciz ve tecavüz konusuna tam 10 kriter açısından kontrol grubuna göre daha basmakalıp düşüncelere sahip kişilerden seçilmiştir. Örneğin uygulama grubundakiler, tecavüz mağdurunun da tecavüz suçundan (müstehcen

kiyafet giymek, karşı cinsi tahrik etmek vb.) sorumlu olduğuna dair düşünceyi savunan kişilerden oluşturulmuştur.

Eğitim, tecavüzle alakalı genel kabullenimlerin ve çiftler arası şiddetin yanlışlığına, karşı cinsle alakalı karşıt görüşlerin önyargılı olduğuna dair drama (role – playing) şeklinde bir saatlik interaktif bir sunum formatında verilmiştir. Sonttest eğitimden hemen sonra, takip testi ise bir ay sonra, telefonla kadınların durumları ile ilgili hayal ürünü bir program karşısında katılımcıların tutumlarını ve bu çalışmaya destek verip vermeyeceklerine ilişkin sorularla yapılmıştır.

Rosenthal vd. (1995) uygulama grubunda bulunan ve önteste cinsel taciz ve tecavüzle ilgili kontrol grubuna göre daha basmakalıp düşüncelere sahip kişilerin, sonteste kontrol grubundaki kişilere göre cinsel taciz ve tecavüzü daha az destekleyen tutum sergiledikleri tespit etmiştir. Yine uygulama grubundakiler, program öncesinin aksine tecavüz mağdurlarını tecavüz olayından çok daha az sorumlu tuttukları gözlenmiştir. Dahası, telefon vasıtasıyla yapılan takip testinde, uygulama grubunda bulunanların hayal ürünü kadınların durumlarının iyileştirilmesiyle alakalı projeye alakalı daha olumlu yorumlar yaptıkları, telefonda kontrol grubuna göre daha fazla vakit harcadıkları görülmüştür.

Rosenthal vd. (1995), uygulama ve kontrol grubunu amaçlı olarak ataması, programın hedeflediği düşünce ve tutuma en uzakta duran öğrenciler üzerinde bile programın etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Her ne kadar rasgele atama olmayışı çalışmayı yarı deneysel hale getirmiş olsa da araştırma deseni olarak diğer çalışmalara göre programın en üç hedef kitle üzerindeki tesirini göstermesi yönüyle daha güçlüdür.

3.2. Davranış ve Tutum Değiştirmeyi Hedefleyen Programların Genel Değerlendirmesi

Buraya kadar incelenen beş araştırma, eğitim yoluyla davranış ve tutum değiştirmeyi amaçlayan programların genel olarak başarılı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların çoğu iç geçerlilik açısından iyi bir bilimsel yöntem skoruna sahip olsa da özellikle takip testlerinin çok kısa süre sonra yapılmış olması, programların uzun süre etkili olup olmadığına dair net bir kanaate sahip olmamızı engellemektedir. Eğitim programlarının detayı ve müfredatı da değişiklik gösterdiğinden genel bir eğitim programının başarılı olduğunu iddia edebilmek de oldukça zordur.

Ayrıca, verilen eğitimlerin süresine bakıldığında, bir defalık, 25 dakika ile iki saat arasında değişen eğitimler olduğu görülmektedir. Üniversite çağındaki gençlere sürekli olmayan ve çok kısa süreli bir seferlik eğitimler yerine, birden çok defa veya süre olarak daha uzun eğitimlerin verilmesi, programların başarı şansını arttırabilir. Diğer yandan, araştırmada örneklem sayısının genelde düşük olması dış geçerliliğini, programların uygulayanların aynı zamanda programı değerlendirmesi de sonuçların objektifliğini tehdit etmektedir.

3.3. Sonuç Değerlendirme Ölçüsü Cinsel Taciz Sayısı olan Davranış ve Tutum Değiştirme Amaçlı Programlar

Davranış ve tutum değiştirmeyi hedefleyen bu programları değerlendirirken cinsel taciz sayısını esas alan çalışmalar çok fazla yapılmamıştır. Bu çalışmalardan ilki, Hanson ve Gidycz'in (1993) cinsel deneyim anketiyle (Sexual Experience Survey) kız öğrencilerin cinsel istismar mağduriyetlerini ölçerek, program öncesi ve sonrası cinsel taciz olaylarının seyrini izlediği araştırmadır. Orta büyüklükte bir üniversitede, psikoloji bölümünde eğitim gören 360 kız öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, öğrenciler rastgele atama metoduyla uygulama ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Çalışmada öntest, sontest ve takip testi kullanılmıştır. Kız öğrencilere cinsel taciz konusunda farkındalığı arttırma, tecavüz hakkındaki genel kabullenimlerin yanlışlığı, bu suça karşı alınması gereken önlemler, video gösterimiyle aktarılmış ve sonrasında sınıf tartışması ile eğitimler tamamlanmıştır. Cinsel deneyim anketiyle öntest, sontest ve dokuz hafta sonraki takip testinde öğrencilerin cinsel taciz mağduriyetlerinin yanında her testte öğrencilerin cinsel taciz konusundaki farkındalık seviyeleri de ölçülmüştür.

Araştırma sonuçları, bu eğitimin cinsel tacizi önleme konusunda ümit vaat ettiğini ortaya koymuştur. Programın daha önce cinsel taciz mağduru olmamış kız öğrenciler üzerinde daha etkili olduğu gözlenmiştir. Ancak program öncesinde cinsel tacize maruz kalmış kızlar üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Programa katılanların cinsel taciz ve tecavüz konusundaki bilgi ve farkındalıklarının kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Hanson ve Gidycz (1993), program sonrasında elde edilen bilgi sayesinde kız öğrencilerin durumsal faktörlere daha fazla dikkat ederek, bildikleri ve yakın oldukları erkekler tarafından cinsel tacize uğrama riskini azalttıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın içsel geçerliliği yüksek olsa da takip testlerinin önceki çalışmalar gibi programdan çok kısa süre sonra yapılması, programın uzun zaman, örneğin bir sene içerisinde hala etkisini koruyup

korunmadığını görmemizi engellemektedir. Bu araştırmada mağduriyet öğrencilere sorularak ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda programın daha önce cinsel tacize uğramayan kız öğrenciler üzerinde başarılı, daha önce cinsel tacize uğrayanlarda ise başarısız olduğunu görülmektedir. Burada dikkat etmemiz gereken, daha önce cinsel taciz mağduru olduğunu söyleyen öğrencilerin bu durumu rapor etmekten çekinmezken, bazı öğrencilerin aslında cinsel taciz mağduru olup bunları çekingenliklerinden dolayı ve utnadıkları için söylememiş olabilecekleridir. Yani iki grup arasındaki fark programdan değil de kızların bireysel farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir. Bu olasılık kontrol edilmediğinden, program sonrası mağduriyetin azalmasını programa bağlamak çok doğru olmayacaktır.

Breitenbecher ve Gidycz'in (1998) bir önceki çalışmada görüldüğü gibi daha önce cinsel taciz mağduru olan kızların, mağdur olmayanlara göre gelecekte daha fazla cinsel taciz mağduru olmaları gerçeğinden (Miller vd., 1978) hareketle, önleme programlarını bu risk grubunu oluşturan daha önce tacize mağdur kızlar üzerine yoğunlaştırmışlardır. Program kapsamında, tecavüz ve cinsel taciz konusundaki genel kabullenimler ve gerçekler, cinsel taciz veya tecavüz sinyali olabilecek şeyler ve korunma yolları ile ilgili eğitim videosu seyrettirilmiş, sonrasında Hanson ve Gidycz'in 1993'te yaptığı ve yukarıda tartışılan programda olmayan, daha önce cinsel tacize uğrayanların daha sonra yeniden cinsel tacize uğramaları ile alakalı grup tartışması yapılmıştır.

Örneklem sayısı 406 kız öğrenci olan araştırmada, denekler uygulama ve kontrol gruplarına rasgele atama metoduyla ayrılmıştır. Deneklere öntest ve programdan 2 ay sonra da sontest uygulanmıştır. Breitenbecher ve Gidycz (1998) programın başarısını değerlendirdiklerinde, programın daha önce mağdur olanların tekrar cinsel taciz mağduru olmalarını engelleyemediğini görmüşlerdir. Dahası, programa katılan kız öğrencilerin cinsel taciz konusunda farkındalık seviyelerinde de bir artış tespit edememişlerdir. Gidycz, bir önceki çalışması ile bu çalışmanın sonuçları arasındaki farkı bizimde biraz önce tartıştığımız ve Hanson ve Gidycz'in (1993) bulguları uygulama ve kontrol grubu arasındaki bireysel farklılıklardan kaynaklanabileceğini doğrular şekilde örneklem hatası olarak yorumlamıştır. Bu çalışmada, sadece son test uygulanmış takip testine yer verilmemiştir. Uygulama risk grubu üzerinde yapılmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlık, eğitim uygulanan grubun daha önce tacize uğramış risk grubundan olması sebebiyle eğitimden en az verim alabilecek öğrenciler olmasından kaynaklanabileceği gibi, verilen eğitimin süre ve içerik olarak risk grubunun düşünce, tutum ve davranışlarında değişiklik yapabilecek nitelikte olmadığı için de olabilir.

Dahası, programın başarısızlığının bir sebebi de eğitime katılan risk grubunun, eğitimde yapılan uyarıları ve dikkat edilmesi gereken kuralları dinlemeyen öğrenciler olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Breitenbecher ve Scarce (1999) de değerlendirme ölçüsü olarak cinsel taciz olaylarını kullanmışlardır. Araştırmacılar, 224 kız öğrenciden müteşekkil örneklemi rasgele atama metodu kullanarak, kontrol ve uygulama gruplarına ayırmışlar ve uygulama grubunu bir saatlik eğitim programına tabi tutmuşlardır. Bu eğitim kapsamında da diğer eğitimlerde işlenen genel kabullenimlerin yanlışlığı, cinsel tacize karşı alınması gereken önlemler hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Akademik yılın başlangıcında öntest, eğitimin hemen sonrasında eğitimde edinilen bilgi ve farkındalık düzeyini ölçen sontest ve akademik yılın sonuna doğru takip testi yapılarak cinsel taciz mağduriyeti ve farkındalık düzeyi ölçülmüştür. Araştırmacılar, programı değerlendirdiklerinde programın daha önce cinsel tacize maruz kalsın veya kalmayın eğitim sonrası mağduriyetleri önlemede başarılı olmadığını tespit etmişlerdir. Her iki grup karşılaştırıldığında, daha önce tacize maruz kalanların tacize maruz kalmayanlara göre eğitim sonrasında daha fazla tacize maruz kaldıklarını görmüşlerdir.

3.4. Cinsel Taciz Olaylarını Azaltmayı Değerlendirme Ölçütü Olarak Kullanan Programların Genel Değerlendirilmesi

Yukarıda incelenen üç programdan ikisi, cinsel taciz mağduriyetlerini önlemede başarısız olmuştur. Bu çalışmalar, program öncesi, sonrası ve takip testleri ile birlikte kontrol grubu kullandığı ve kontrol gruplarına iki çalışmada rasgele atama yapıldığı için içsel geçerlilik açısından güçlü gözükmektedir. Yani programların değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan sonuçlar bilimsel olarak güvenilir ve kabul edilebilir. Bilimsel olarak geçerliliği yüksek bu programların başarısız olmasına başlıca üç faktör sebep olmuş olabilir. Birincisi, programların dozajları bir önceki bölümde sonuçları tartışılan programlar gibi düşüktür. Bir saatlik program ve tartışmalar bir suçun önlenmesinde tutum ve davranışları değiştirmede çok yeterli değildir.

İkinci olarak, bu programlar sadece kız öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Cinsel tacizin mağdurlarına yönelik eğitim verilirken, potansiyel faillerine yönelik eğitim uygulanmamıştır. Programın başarısı hem erkek hem kız öğrencilere farklı eğitimler uygulandıktan sonra artırılabilir.

Üçüncüsü, programların başarısı cinsel taciz mağduriyeti ile ölçülmüştür. Kampüs polisindeki cinsel taciz kayıtlarına bakılarak da kız öğrencilerin beyanlarına bina edilen mağduriyet sayısı kontrol edilmiş olsaydı (triangulation) her iki kriter kullanılarak program sonrası gerçekleşen cinsel taciz olaylarının sayısı hakkında daha sağlıklı veri elde edilmiş olurdu. Bizce araştırmaların en tutarlı bulgusu, bir defa cinsel taciz mağduru olanların, daha sonra tekrar cinsel mağduriyet yaşama oranlarının yüksek olmasıdır. Yani ilk taciz mağduriyetinin sonrakilerini tahminde en güçlü belirleyici olmasıdır. Bunun muhtemel nedenleri yukarıda yüzeysel olarak tartışılmıştır ancak bu konuda ayrı bir araştırmak yapmak ileride yapılacak önleme programları için çok değerli bilgi ve bulgular sağlayabilecektir.

3.5. Yakın Savunma Eğitimleriyle Cinsel Taciz ve Tecavüzü Önleme

Özer ve Bandura (1990) yakın savunma eğitimlerinin, kız öğrencilerin kendine güvenlerini arttırarak, direnci kuvvetlendireceğini ve böylece kız öğrencilerin cinsel mağduriyetlerinin azalacağını ileri sürmektedir. Bu tür eğitimler konusunda sadece iki değerlendirme araştırması yapılmıştır.

Hollander'in (2004) uyguladığı programda, kız öğrenciler bir cinsel taciz olayını sözle veya fiziksel güç kullanarak önleme eğitimi almışlardır. Katılımcılara haftada üçer saatlik derslerden oluşan 15 haftalık bir eğitim uygulanmıştır. Bu eğitimler sonrasında cinsel taciz ve tecavüz konusunda haftalık birbuçuk saatlik tartışma toplantıları yapılmıştır. 60 kişilik örneklem grubundan kontrol ve uygulama için iki grup ayrılmış, akademik yılın başlangıcında öntest, program sonrası son test, akademik yarıyıl bitiminde ise takip testi yapılmıştır. Hollander (2004) eğitim programı sonu cinsel taciz mağduriyet sayısına değil, eğitimin kız öğrencilerin suç korkusu, farkındalık seviyeleri ve kendine güvenleri üzerindeki etkisine bakmıştır.

Hollander (2004) eğitime katılan öğrencilerin farkındalık ve kendine güvenlerinin arttığını tespit etmiştir. Kızlar kendilerine korumaya yönelik daha fazla önlem almaya başlamışlardır. Hem daha fazla önlem alıp hemde kendilerini koruyabileceklerine dair kendilerine olan güveni artan kız öğrencilerin suç mağduru olma korkusunda da azalma gözlenmiştir. Ancak suç mağduriyetlerinde herhangi bir azalma olup olmadığına bakılmamıştır. Bu haliyle araştırma kendine güvenin artması ve suç korkusunun azalması hedefine ulaşmıştır ancak cinsel saldırı mağduriyetini gerçekten azaltıp azaltmadığı bilinmemektedir.

İkinci program, Gidycz ve diğerleri (2006) tarafından uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Gidycz vd. (2006) yakın savunma eğitimiyle birlikte interaktif tecavüz önleme eğitimi vermişlerdir. Rastgele atama metoduyla kontrol ve uygulama gruplarına ayrılan 500 kız öğrenci üzerinde ilk test, sontest, bir tane üç ay sonra, bir tane de altı ay sonra olmak üzere iki de takip testi uygulanmıştır. Araştırmacılar kontrol ve uygulama grubu arasında, mağduriyet, sözlü olarak kendini koruyabilme ve kendi kendine iş yapabilme açısından eğitim programı kaynaklı bir farklılık olup olmadığına bakmışlardır. Sonuç olarak, araştırmacılar bu üç değerlendirme ölçütü açısından uygulama ve kontrol grubu arasında istatistikî olarak anlamlı fark bulamamışlardır. Yalnızca eğitime katılan grubun daha fazla önlem aldığı gözlenmiştir. Bilimsel yöntem skoru en yüksek olan bu çalışmanın bulguları cinsel taciz ve tecavüz mağduriyetlerinin azaltılmasında maalesef başarılı gözükmemektedir.

3.6. Araştırmaların Genel Değerlendirmesi

Çalışmaların her ikisinde de daha önceki çalışmalarda olan özellikle iç geçerliliği tehdit eden noktalar vardır. Bunlardan birincisi geçirgenlik veya uygulamanın yayılması tehdididir. Her ne kadar kontrol ve uygulama grupları rasgele atama metoduyla belirlense de her iki grubun aynı üniversitede hatta aynı sınıf gruplarından seçilmiş olması, uygulama grubundan kontrol grubuna yapılan eğitimlerin geçiş yapmasına sebep olmuş olabilir ki bu durum gruplar arasında eğitimle amaçlanan farkın oluşmasını engelleyebilir. Yani uygulama grubunda bulunan bir kız öğrenci, kontrol grubunda bulunan arkadaşı ile görüşmüş ve eğitimle ilgili öğrendiklerini anlatmış olabilir, bu durumda aslında eğitim almayan kız öğrenci de kısmen eğitimde olanları öğrenmiş ve yapılan testlerde iki grupta da aynı sonuçların elde edilmesine sebep olmuş olabilir.

İkinci olarak, programın dozajı yani içerik ve süresi kız öğrenciler üzerinde eğitimden beklenen (önleyici) etkiyi yapabilmesi için yeterli olmayabilir. 15 haftalık yakın savunma eğitimiyle, bir kız öğrencinin erkek öğrenci tarafından teşebbüs edilen fiziksel bir cinsel saldırıyı engelleyebilmesi çok kolay değildir. İnsan vücudunun öğretilen yakın savunma hareketini bir motor hareket yani otomatik olarak yapabileceği bir hareket haline getirmek daha uzun süre istemektedir.

4. SONUÇ

Başarı kriteri olarak düşünce, davranış ve tutum değiştirmeyi kullanan programların hiçbiri başarısız gözükmemektedir. Diğer taraftan, bilimsel skor açısından bir düşük (Heppner vd., 1995; $\eta^2 = .7$) birde yüksek olan

(Fonow vd., 1992; $ys = 12$) çalışmalar program sonrası başarı sağlansa da bu başarının uzun süreli olmadığı, deneklerin düşünce, tutum ve davranışlarının program öncesi seviyelere gerilediğini göstermektedir. Kısaca bu eğitimler ilk başta sağladıkları olumlu etkiyi uzun vadede devam ettirememektedirler. Ayrıca, kız ve erkek öğrenciler açısından da programın kalıcı etkilerinde farklılık görülmektedir. Erkekler bu suçların mağduru olmaktan çok faili olmalarından dolayı, eğitimlere gereken hassasiyeti göstermiyor ve eğitim sonrasında da çok daha az mağduriyet riski taşıdıklarından konuyu hafızalarında canlı tutamıyor olabilirler.

Düşünce, tutum ve davranışların oluşması uzun zaman alan süreçlerdir. Uzun süreçler sonucu oluşan bu sosyal yapıları kısa eğitimlerle kalıcı olarak değiştirmek çok olası görülmemektedir. Ancak eğitimlerin amaçlarından olan farkındalık artırma, bilgilendirme ve öğrencileri daha dikkatli davranmaya yönlerecek bilgiler, cinsel taciz ve tecavüzü önlemede etkili olabilir. Ayrıca bu eğitimlerin içeriği, verilmesi gereken yaş veya sınıf grubu iyi belirlenmelidir.

Yakın savunma ve bilgilendirme eğitimleriyle kız öğrencilerin cinsel taciz ve tecavüz mağduriyetlerini azaltma konusunda yapılan programlardan ilkinin (Hollander, 2004) suç korkusunu azaltmada ve kız öğrencilerin kendine olan güvenlerini arttırmada olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu programın uzun süreli olması (15 hafta üçer saatlik eğitimler) eğitimin hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Kendini korumayı öğrenen kız öğrencilerin kendine olan güvenlerinin arttığı ve özgüvenlerinin güçlendiği gözlenmiştir. Bu özellikler, Rentschler'e (1999) göre bir cinsel taciz veya tecavüz teşebbüsüne maruz kaldığında, bu teşebbüsü akim bırakmada işe yarayabilecektir çünkü saldırganlar tecavüze ilk teşebbüs ettiklerinde kurbanın karşı koyup koymadığını değerlendirmekte eğer kurban karşı koymaya çalışmıyorsa eylemlerine devam etmektedirler.

Diğer taraftan, yüksek özgüvenin aynı zamanda kontrolsüz ve daha cesur davranışlara da yol açabileceği göz önüne alınmalıdır. Nasıl olsa kendimi koruyabilirim düşüncesi kız öğrencileri basit bazı önlemleri (gece yalnız başına dolaşmamak, tedirgin olduğu bir erkek arkadaşı ile kimsenin göremeyeceği bir yerde bulunmamak vb.) almamaya yöneltebilir. Bu da cinsel taciz ve tecavüz riskini artırabilir. Böylece eğitim amacı olan önleme tam aksi bir sonucun ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Hollander (2004) yakın savunma ve bilinçlendirme eğitimleriyle kız öğrencilerin daha özgür davranabilmelerini, kendilerine olan özgüvenlerini artırıp hayatlarını daha özgür yaşayabilmelerini ve diğer

bilim adamlarının önerdiği gece yalnız dolaşmamak ve güvenmediği karşı cinsle yalnız kalmamak gibi önlemleri almasına gerek kalmamasını hedeflemektedir. Ancak, bunun kız öğrencilerin yaşam tarzlarını özgürleştirirken aynı zamanda real olarak cinsel taciz ve tecavüzü azalttığına dair bilimsel kanıt bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu eğitimin faydasının diğer basit önlemlerin terk edilmediği takdirde cinsel taciz ve tecavüz mağduriyetlerini azaltmada etkili olabileceğini düşünmekteyiz.

Son değerlendirmede cinsel taciz ve tecavüzü önleme konusunda yapılan araştırmalardan çıkarılabilecek önemli sonuçlar olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan ilki, hem kız hem erkek öğrencilerin kampüslerde bu tür eğitimler alması en azından karşı cinslerin birbirini daha iyi anlamasına yol açacak ve empati yoluyla öğrencilerin kendilerini karşı cinsin yerine koyarak cinselliğe bakmalarını sağlayabilecektir. Böylece yanlış inanışlar, kabullenimler ve algılamalar her iki cins için kısmen de olsa sorun olmaktan çıkacaktır. Programların belirli periyotlarla farklı içerikte sunulması, farkındalık seviyesinin yüksek olmasını sağlayacak, hem erkekler hem de kızlar, davranışlarında daha duyarlı ve dikatli olabilecektir. Farkındalığın cinsel taciz ve tecavüz olaylarını arttırıp arttırmayacağı ayrıca araştırılmalı ve “farkındalık etkisi”¹ görülürse programların hedef kitlesi (kız-erkek), sıklığı, kimler tarafından uygulanacağı tekrar gözden geçirilerek gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Yakın savunma eğitimleri fiziksel olarak her kız öğrenciye uymayabileceği gibi her kız öğrenci de bu tür eğitim programlarına katılmayı istemeyebilir. Yakın savunma eğitimlerinde öğrenilen hareketlerin kişinin motor hareketleri haline gelebilmesi de uzun zaman ve çok fazla tekrar gerektirdiğinden, çok yapılabilir ve sürdürülebilir görülmemektedir. Salt yakın savunma eğitimleri yerine, bilinçlendirme, farkındalık artırma, alınacak tedbirleri genişletme ve taşınması kolay caydırıcı ve etkili gaz spreyi kullanımını teşvik etme, yakın savunma eğitiminden daha ekili sonuçlar verebilir.

Uludağ üniversitesi örneğiyle ülkemiz kampüslerinde de kız öğrenciler için önemli bir sorun olduğu görülen cinsel taciz olaylarının azaltılması için ikincil suç önleme programı (risk grubuna yönelik yapılan suç önleme faaliyetleri) sayabileceğimiz bu tür programların uygulanıp sonuçlarının bilimsel açıdan değerlendirilmesi mağduriyetleri ciddi

¹ Farkındalık Etkisi: Kişilerin farkında olmadıkları için önemsemedikleri bir konuya dikkatlerinin çekilerek meydana gelmesi arzu edilmeyen eyleme istemeksizin teşvik ve tahrik edilmesi.

travmalara yol açabilecek cinsel taciz ve tecavüzü önlemede önemli bir kazanım olacaktır.

KAYNAKLAR

Abbey, A., Ross, L.T., McDuffie, D., & McAuslan, P. (1996). Alcohol and dating risk factors for sexual assault among college women. *Psychology for Women Quarterly*, 20, 147-169.

Akers, R. L. (1985). Deviant behavior: A social learning approach. Belmont, CA: Wadsworth.

Amir, M. (1971). *Patterns in forcible rape*. Chicago: University of Chicago Press.

Anderson, K.B., Cooper, H., & Okamura, L., (1997). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84,888-918

Anderson, L.A., Whiston, S.C. (2005). Sexual assault education programs: A meta-analytic examination of their effectiveness. *Psychology of Women Quarterly*, 29,374-388.

Bart, P. B., & O'Brien, P.H. (1984). Stopping rape: Effective avoidance strategies, *Signs*,10, 83-101.

Beneke, T. *Men on rape*. New York: St. Martins.

Berkowitz, A. D., Burkhart, B. R., & Bourg, S.E. (1994). Research on college men and rape. *New Directions for Student Services*, 65, 3-19.

Brecklin, L.R., & Forde, D.R. (2001). A meta-analysis of rape education programs. *Violence and Victims*, 16, 303-321.

Breitenbecher K. H., & Gidycz, C.A. (1998). An empirical evaluation of a program designed to reduce the risk of multiple sexual victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 472-488.

Breitenbecher K. H., & Scarce, M. (1999). A longitudinal evaluation of The effectiveness of a sexual assault education program focusing on psychological barriers to resistance. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 459-478.

- Brownmiller, S. (1975).** *Against our will: Men, women and rape.* New York: Simon & Schuster.
- Burt, M.R. (1980).** Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230.
- Buss, D. (1995).** *Evolutionary psychology: The science of the mind.* Boston: Allyn & Bacon.
- Cohen, L.E., & Felson, M. (1979).** Social change and crime rate trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44, 558-608.
- Ellis, L., & Walsh, A. (1997).** Gene-based evolutionary theories in criminology. *Criminology*, 35, 229-276.
- Fisher, B.S., Cullen, F. T., & Turner, M.G. (2000).** *The sexual victimization of collegewomen.* National Institute of Justice.
- Fonow, M. M., Richardson, L., & Wemmerus, V. A. (1992).** Feminist rape education: Does it work? *Gender & Society*, 6 (1), 108-121.
- Gidycz, C. A., Rich., C.L., Orchowski, L., King, C., & Miller, A.K. (2006).** The evaluation of a sexual assault self-defense and risk reduction program for college women: A prospective study. *Psychology of Women Quarterly*, 30, 173-186.
- Gilbert, G. J., Heesacker, M., & Gannon, L.J (1991).** Changing men's sexual aggression-supportive attitudes: A psychoeducational intervention. *Journal of Clinical Psychology*, 38, 197-203.
- Gilmartin, P. (1994).** *Rape, incest, and child sexual abuse: Consequences and recovery.* New York:Garland.
- Hanson, K.A., & Gidycz, C.A. (1993).** Evaluation of a sexual assault Prevention program. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 1046-1052.
- Heppner, M., Good, G. E., Hillenbrand-Gunn, Theresa, L., Hawkins, A. K., Nichols, R.K., DeBord, K. A., & Brock, Kathleen, J. (1995).** Examining sex differences in altering attitudes about rape: A test of the Elaboration Likelihood Model. *Journal of Counseling &Development*, 73 (6), 640-647.

Hollander, J. (2004). “ I can take care of myself”: The impact of self defense training on women’s lives. *Violence Against Women, 10*, 205-235.

Kampüste Taciz Araştırması (2009). 12 Aralık 2009’da <http://www.porttakal.com/haber-kampuste-taciz-arastirmasi> sitesinden alınmıştır.

Koss, M.P. (1985). The hidden rape victim: Personality, attitudinal and situational characteristics. *Psychology of Women Quarterly, 9*, 192-212.

Lee, L. A. (1987). Rape prevention: Experiential training for men. *Journal of Counseling and Development, 66*, 100-101.

Lonsway, K. A. (1996). Preventing acquaintance rape through education: What do we know? *Psychology of Women Quarterly, 20*, 229-265.

Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L.F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly, 18*, 133-164.

Ozer, E. M., Bandura, A. (1990). Mechanisms governing empowerment effects: A self-efficacy analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 58*(3), 472-486.

Rentschler, C. A. (1999). Women’s self-defense: Physical education for everyday life. *Women’s Studies Quarterly, 1* (2), 152-161.

Rosenthal, E.H., Heesacker, M., & Neimeyer, G.J. (1995). Changing the rape-supportive attitudes of traditional and non-traditional male and female college students. *Journal of Counseling Psychology, 42*, 171-177.

Russell, D. E. H. (1975). *The politics of rape: The victim’s perspective.* New York: Stein & Day.

Russell, D. E.H. (1990). *Rape in Marriage.* Indiana: Indiana University Press.

Schewe, P., & O’Donohue, W. (1993). Rape prevention: Methodological problems and new directions. *Clinical Psychology Review, 13*, 667-682.

Sherman, Farrington, Welsh, & MacKenzie (2002). *Evidenced based crime prevention.* UK: Routledge.

Sochting, I., Fairbrother, N., & Koch, W. J. (2004). Sexual assault of women: Prevention efforts and risk factors. *Violence Against Women, 10*, (1), 73-93.

Smuts, B. (1992). Male aggression against women: An evolutionary perspective. *Human Natures, 3*, 1-44.

Sutherland, E.H. (1947). *Criminology*. Philadelphia: Lippencott.

Ullman, S. E. (2007). A 10-year update of 'Review and critique of empirical studies of rape avoidance'. *Criminal Justice and Behavior, 34* (3), 411-429.

Ullman, S. E., & Brecklin, L. (2003). Sexual assault history and health-related outcomes in a national sample of women. *Psychology of Women Quarterly, 27*, 46-57.

U.S. C 1092(f) (1). The Student Right-to-Know Act. (1990, 1992, 1998).

Walsh, A., & Walsh, G. (1993). *Viva la difference: A celebration of the sexes*. Buffalo, New York. Prometheus.

Wolf, N. (1991). *The Beauty Myth*. New York: William Morrow.

The World Watch Institute. Retrieved April 11, 2007 from <http://www.worldwatch.org/>

EK

Tablo 2 Deneysel Araştırmalarda Yöntem Skoru Hesaplama²

n	0-10	11-50	51-150	151-500	Toplam
Örneklem Büyüklüğü	0 puan	1 puan	2 puan	3 puan	

	Yalnızca Son test	Öntest ve Sontest	Her bir takip Testi için	Toplam
Hangi Testler Yapılmış	1 puan	2 puan	+ 1 puan	

	Uygulama Grubu	Kontrol Grubu için	Her bir Ekstra Grup için	Toplam
Kullanılan Deneysel Grupları	1 puan	3 puan	+ 1 puan	

	Hayır	Evet	Toplam
Kontrol Değişkenleri Kullanılmış mı?	0 puan	2 puan	

	Rastgele Atama Yok	Eşleştirme Amaçlı Atama	Rastgele Atama	Toplam
Kontrol ve Müdahale Gruplarına Atama	0 puan	1 puan	2 puan	

Yöntem Skoru (YS) =	Genel Toplam
---------------------	--------------

M. Alper SÖZER & Shelly CLEVENGER

² Sherman, Farrington, Welsh ve MacKenzie'nin (2002) Maryland Bilimsel Skoru'ndan esinlenerek hazırlanmıştır.